

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

עצרת תהיה לכם

הלכה

בענין תמימות בערב שבועות

פרשת במדבר תשפ"ז

שנה כ"ז - קובץ כ"ב [תתקנ"ג]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת במדבר

בענין תמימות בערב שבועות

כתב המגן אברהם (ריש סימן תצ"ד):

"בליל שבועות אין מקדשין על הכוס עד צאת הכוכבים דכתיב תמימות תהינה (ע"ה ומ"ב)".

והט"ז (שם) כתב:

"מאחרין להתחיל ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות".

הרי לן שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד אך לא נבואה אחת.

לדעת המגן אברהם אין קפידא אלא בקידוש, אך לדעת הט"ז יש בזה קפידא אף בתפילת ערבית. אך דברי שניהם חידוש דמה ענין תמימות לקידוש ולתפלה דאטו יש בדינו לגרוע מימי הספירה ע"י קידוש ותפילה.

ומקור הלכה זו בדברי השל"ה בספר עמק הברכה ובדברי שו"ת משאת בנימין כמו שרמז המג"א, ונתבונן בדבריהם.

וז"ל השל"ה (שבועות נר מצוה אות א):

"וקבלתי ממורי הגאון מהר"ש ז"ל מלובלין, שקיבל איש מפי איש עד מפי הגאון רבינו יעקב פולק ז"ל, שלא לעשות קידוש ולאכול בליל ראשון של חג שבועות עד צאת הכוכבים. והטעם, מפני שבספירה כתיב (ויקרא כ"ג ט"ו) 'שבע שבתות תמימות תהינה'. ואם כן, כשמקדש בעוד יום, מחסר אותו המקצת ממ"ט ימי הספירה. שהרי חג שבועות הוא לאחר הספירה, וכשיש ספירה אינו שבועות. וכשמקדש, אם כן מקבל על עצמו החג, ומחסר אותו המקצת מימי הספירה, ונמצא שאינן תמימות. ואל תשיבני ממה שמתפללין אז התפלה מבעוד יום. דזה אינו כלום, דהא ר' יאשיה צלי של מוצאי שבת בשבת, כדאיתא בברכות (כ"ז ע"ב), אף על גב דעדיין ממש שבת גמור הוא. ואל תקשה מקידוש השליח ציבור בבית הכנסת. דזה אינו אלא בשביל אורחים, ולא מחזי כלום כמחסר משבע התמימות, מה שאין כן אילו היה כל יחיד מקדש לעצמו. גם מצינו

בענין תמימות בערב שבועות

בהדלקת נרות חנוכה קצת דומה לזה, שהשליח ציבור מדליקן בבית הכנסת בעוד היום (ראה אבודרהם ומהרי"ל הלכות חנוכה), והקהל מחוייבין להמתין מלהדליקם בביתם עד שיגיע זמן ההדלקה".

ובעמק ברכה לאבי השל"ה אחר שכתב שבקידוש בבית הכנסת אינו אלא בשביל אורחים: "ואינו נראה כמחסר משבע שבתות התמימות, מה שאין כן כשכל יחיד מקדש לעצמו מבעוד יום".

וכך כתב בשו"ת משאת בנימין (בחידושי דינים שבסוף השו"ת):

"מצאתי כתוב בשם מורי מהר"ש, בליל ראשון של חג השבועות ממתנינים לקדש עד הלילה ממש, שאם יקדש קודם הלילה יחסר מעט מיום מ"ט לספירה, ונאמר שבע שבתות תמימות תהינה".

הרי לן דברים מפורשים שאין כאן קפידא אלא לגבי קידוש אבל לתפילה לית לן בה, וצ"ל דהט"ז הוסיף בזה מסברא דנפשיה דמה בין קידוש לתפילה. ובאמת יש לתמוה על מש"כ בשל"ה דבתפילה אין קפידא דרב צלי של שבת בערב שבת, הלא להדיא אמרו בגמ' (ברכות כ"ו ע"ב) דה"ה שיכול לקדש בערב שבת מבעוד יום, הרי שאין בין קידוש לתפילה בהלכה זו.

ובאליהו רבה (שם סק"ג) הביא את דברי המג"א והט"ז וכתב דצ"ע. ומה שסתם בא"ר פירש באליהו זוטא (שם ס"ק ג') "בקידוש שבבית ממתנינן עד הלילה ממש, דבעינן שבעה שבועות תמימות, תשובת משאת בנימין". וכונתו לדייק ממה שכתב המ"ב בקידוש שבבית יש קפידא לא לקדש עד אחר צאת הכוכבים ולא בתפילת ערבית.

אך לגופן של דברים יש לתמוה לכאורה דאטו ע"י הקדמת התפילה והקידוש יש בידינו להפוך יום ללילה ולגרוע מימי הספירה, והלא אף ביוה"כ שתוספתו מה"ת מבואר להדיא (יומא פ"א ע"ב) שאין בתוספת לא כרת ולא לאו אלא מצות עשה בלבד ואין ביד האדם לשנות מעשי בראשית.

ועוד דהלא לכאורה יש דין תמימות בכל יום ויום מימי הספירה, דלהדיא אמרו במנחות (ס"ו ע"א) דמשום תמימות צריך לספור בלילה ולא ביום דצריך ימי ספירה תמימים לילה ויום, ואטו אסור להקדים תפילת ערבית בכל לילה מימי הספירה והלא

בענין תמימות בערב שבעות

מגרע מיום הספירה שלפניו, ואף אם נאמר דרק בהקדמת יום טוב שיש בו דין תוספת וקדושה נגרע מיום הספירה ולא בימות החול, עדיין צ"ע איך מותר להקדים תפילה וקידוש בלילי שבת של ימי הספירה והלא כשמקדים לקבל שבת מגרע מיום הספירה דערב שבת.

והלא מפורש בשו"ע סימן תפ"ט ס"ג "המתפלל עם הצבור מבעוד יום מונה עמהם בלא ברכה ואם יזכור בלילה יברך ויספור". ומבואר שאין שום מניעה מלהתפלל ערבית מוקדם בימי הספירה.

אמנם מצינו לגבי כמה הלכות שלאחר תפילת ערבית הו"ל כאילו ירד הלילה ותם היום, וכך מבואר בשלש מקורות:

א. ביו"ד (סימן קצ"ו ס"א) דאם הקהל התפללו ערבית שוב אינה יכולה להפסיק בטהרה אף שעוד היום גדול, ובש"ך (שם סק"ד) כתב דאם היא התפללה ערבית לכו"ע שוב אינה מפסקת, עי"ש.

ב. בהל' אבילות (סימן שע"ה ס"א) הביא השו"ע י"א דאם התפלל ושוב מת לו מת מונה רק מיום המחרת ואותו היום אינו עולה לו, עי"ש.

ג. בסי' תרס"ח נחלקו הט"ז והרש"ל במי שהקדים לקדש בשמיני עצרת, אם צריך לישב בסוכה בעוד יום. דעת המהרש"ל שחייב בסוכה כיון שעדיין חג הסוכות הוא, והט"ז (סק"א) כתב דלאחר שקידש ועשא שמיני עצרת כאילו חג הסוכות חלף ועבר, עי"ש, והארכתי בזה במק"א, (ועיין מנחת אשר שמות סימן ל"ב), ואכמ"ל.

ואפשר דבדרך זו חידש מהר"י פולק גם לגבי תמימות דספה"ע דלאחר תפילת ערבית הוי כלילה וחסר לו בדין תמימות.

אך לפי"ז אין הדבר תלוי אלא בתפילת ערבית וכבר נתבאר לעיל מדברי השל"ה ומשא"ב דאין קפידא אלא בקידוש ולא בתפילה.

ועוד יש לתהות בזה לפי שיטת המג"א (סי' רע"א ס"ק א') דמה"ת יוצא יד"ח קידוש היום בתפילה, דא"כ יש לאחר את התפילה משום קידוש שבתפילה, ולכאורה סתר המג"א את דבריו.

בענין תמימות בערב שבועות

ועוד דלפי"ז יש לתמוה להיפך דאם אכן ע"י תפילה וקידוש הו"ל כאילו נשלמו ימי העומר שוב אין כאן חסרון בתמימות.

ב

ולכאורה היה נראה בזה דכל עיקר הלכה זו לאו מדיני ספירת העומר היא, אלא מדיני חג העצרת. דשונה חג זה מכל שאר ימי החג והמועד שכולם תלויים ביום מסויים מימי החודש, לא כן חג השבועות שאינו אלא בספירת חמישים יום, וביום החמישים לספירה נתקדש היום.

וזה פשטות לשון חז"ל (חגיגה י"ז ע"ב) "מנה שנים וקדש יובל, מנה ימים וקדש עצרת". הרי דקדושת חג העצרת תלויה בספירת ימי העומר. וזהו שכתוב (ויקרא כ"ג ט"ו - כ"א) "וספרתם לכם... שבע שבתות תמימת תהיינה. עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'... וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם וכו'".

וכך מבואר מפשטות לשון השו"ע (תצ"ד ס"א) "ביום חמישים לספירת העומר הוא חג שבועות וכו'". הרי דחג השבועות הוא ביום החמישים לספירה לאחר גמר שבע שבתות תמימות.

הרי דרק לאחר ספירת שבע שבתות תמימות מגיע זמן קידוש העצרת, ולפיכך חידש מהר"י פולק דאין לקדש עצרת לפני השלמת הספירה של שבע שבתות תמימות.

ויש להוסיף בזה נופך לפי מש"כ בספר הרוקח (פסח סימן רצ"ד) "מיום הביאכם וגו' צריך לספור מ"ט יום אבל ביום נ' אין צריך לספור שהרי נזכר בברכה ובתפלה". ופשטות כונתו לפרש מקרא מלא "תספרו חמישים יום" דבאמת צריך לספור חמישים יום, והיום החמישים שעלינו לספור הוא יום חג השבועות שזמן ספירתו לאחר ספירת שבע שבתות תמימות, אלא שיוצאים יד"ח הספירה בקידוש ובתפילה.

והנה ידוע הפולמוס בדברי המהרי"ל שכתב בסדר הלכות העומר (מנהגים הלכות ספירת העומר אות ט"ו) שכתב דביום האחרון של ספה"ע מונה "מ"ט שהן שבעה שבועות ולמחרתו הוא ערב שבועות". ובחק יעקב (סימן תפ"ט ס"ק י"א) הבין שזה

בענין תמימות בערב שבועות

נוסח הספירה ביום מ"ט לספירה וכך צריך הוא לומר "היום תשעה וארבעים יום שהם שבעה שבועות לעומר ולמחרתו הוא ערב שבועות".

וכתב עליו הפרי מגדים (שם א"א ס"ק ה') "איני יודע הטעם, ולא ראיתי נוהגין כן לסיים ולמחרתו כו', וצ"ע".

אך באמת כבר נשאל החק יעקב על דבריו אלה בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן נ"ב) ועמד על דעתו בהבנת דברי המהרי"ל.

אך בשערי תשובה (שם סק"י) דחה דבריו מכל וכל וכתב שלשון זה מלקוטי מהרי"ל "שכתב זה כדרך המנהגים שכך הוא הענין שיום מ"ט הוא ערב שבועות אבל לא שיאמר כן בשעת ספירה".

ומ"מ להבנת החק יעקב נראה פשר דבר, שכל ענין הספירה לקדש עצרת (ולפי הרוקח יש לספור בדרך מסויימת גם את יום החמישים) משום כך נוסח הספירה שביום המ"ט בהשלמת הספירה אומר ולמחרתו ערב שבועות.

ומ"מ נראה לפי כל הנ"ל דזה שחידשו מוהר"ש ותלמידו השל"ה בשם מהר"י פולק דאם יקדש לפני הלילה אין כאן תמימות ולכתחילה נצטוונו לקדש עצרת ביום החמישים לאחר ספירה של שבע שבתות תמימות.

ונמצא דכל עיקר הלכה זו אינו משום דע"י קידוש ותפילה בידו להקדים את הלילה ולגרוע מן תמימות הספירה, אלא היפך הדברים, דוקא משום שאין בידו להקדים את המאוחר ולהפוך יום ללילה אין זה מן הנכון להקדים את קידוש העצרת עד לאחר גמר תמימות הספירה.

ושו"ר דלכאורה הדברים מפורשים בדברי השל"ה. דהנה ז"ל בתחילת הדברים:

"חג השבועות הוא אשר ציוה השם יתברך לעשות חג אחר שבעה שבועות של הספירה (ראש השנה ה' ע"א). וקבלתי ממורי הגאון מהר"ש ז"ל מלובלין וכו'".

הרי לן דכל הקפידא אינו אלא משום שחג השבועות זמנו "אחר שבעה שבועות של הספירה", ומשו"כ אין להקדימו, ודו"ק בזה.

בענין תמימות בערב שבועות

ולפי דרכנו יש גם ליתן טעם להמבואר בשל"ה ובמשאת בנימין שאין הקפידא אלא בקידוש ולא בתפילה, ונתקשינו דמה בין קידוש לתפילה ובפרט לשיטת המג"א דגם בתפילה יוצאים ידי קידוש מה"ת. ולפי המבואר נחא דאין עיקר הקפידא אלא בקידוש עצרת ואף שבתפילה מזכירין את חג השבועות מ"מ אין עיקר תפילת הערבית לשם קידוש המועד אלא ככל תפילת ערבית שבכל יום ויום משא"כ קידוש שכל ענינו לקדש עצרת.

ודו"ק בכ"ז.

ג

והנה הנצי"ב נתקשה אף הוא בדברי השל"ה וכתב בהעמק דבר (ויקרא כ"ג כ"א) דרך חדשה בביאור הלכתא דא. ויסוד דבריו דכיון דכתבה תורה לגבי חג העצרת "וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש וכו'", וכל מקום דכתיב בעצם היום הזה בא לאפוקי תוספת. וכיון דכתיב בשבועות בעצם היום הזה אינו יכול להוסיף מחול על הקודש ולקדש מבעוד יום, עי"ש.

והנצי"ב חזר על דבריו בהעמק שאלה (שאלתא קס"ז) ובשו"ת משיב דבר (ח"א סי' י"ח).

ולכאורה יש לתהות בדבריו דהלא אף ביוה"כ כתב "בעצם היום הזה" (ויקרא כ"ג כ"ח - ל') וביוה"כ לכו"ע יש תוספת יוה"כ. הרי דאין במה דכתיב בעצם היום הזה למעט תוספת יו"ט.

אך באמת נמלכתי בדעתי ושמתי אל לבי דאדרבה יש להביא ראיה לדברי הנצי"ב מתוספת יוה"כ, דהלא אמרו במס' יומא (פ"א ע"א):

"וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, על עיצומו של יום ענוש כרת, ואינו ענוש כרת על תוספת מלאכה, יכול לא יהא ענוש כרת על תוספת מלאכה, אבל יהא ענוש כרת על תוספת עינוי, תלמוד לומר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה, על עיצומו של יום ענוש כרת, ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי. יכול לא יהא בכלל עונש, אבל יהא מוזהר על תוספת מלאכה, תלמוד לומר וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, על עיצומו של יום הוא מוזהר, ואינו מוזהר על תוספת מלאכה".

בענין תמימות בערב שבועות

הרי לן להדיא דאכן מאי דכתיב בעצם היום הזה בא לאפוקי תוספת יוה"כ, ובתורה כתיב ג' פעמים בעצם היום הזה ביוה"כ ונתמעטה תוספת יוה"כ מכרת דמלאכה, מכרת דעינוי ומאזהרה, וא"כ לא יפלא דגם מה דכתיב בחג העצרת בעצם היום הזה בא למעט תוספת יו"ט. אלא שעדיין צ"ע למה לא נתמעטה תוספת יוה"כ אלא מכרת ומלאו ולא מעשה ולמה נחדש בחג העצרת שגם מ"ע ליכא.

אך מ"מ אין בדברי הנצי"ב לבאר וליישב הלכה זו לדרכו של מרא דשמעתתא שלהדיא נימקו הלכה זו משום גדר תמימות ולא משום דכתיב בעצם היום הזה.

ומשו"כ נראה יותר ככל החזיון הנ"ל.

ד

אך באמת נראה עיקר דלא עלה על דעת הגדולים הנ"ל לחדש דין שלא מצינו בדברי קדמונינו, דאטו יש בידינו לדרוש דרשות שלא דרשו הם ולחדש הלכות שלא חידשו הם, אלא כל כונתם לחדש מנהג ראוי בדרכי העבודה והמוסר שראוי להמתין להשלמת הספירה לפני קידוש העצרת.

וכך משמע לכאורה מלשונות השל"ה וסייעתיה. דכך לשון השל"ה "וקבלתי ממורי... שלא לעשות קידוש וכו'", הרי שלא כתב דכך הדין אלא שקיבל שלא לעשות קידוש, ולשון המשאת בנימין "ממתנינים לקדש וכו'" הרי שלא כתב שחייבים להמתין אלא שממתנין. ולשון הט"ז "מאחרין להתחיל ערבית וכו'". הרי שמאחרין ולא שחייבין לאחר. ובשו"ת נחלת שבעה סי' מ"ה "הרב משאת בנימין... בשם מהר"ש השני שנהג להמתין עם הקידוש עד הלילה".

הרי לן מכל זה שלא בהלכתא עסקינן אלא בהנהגה ראויה ומנהג בעלמא.

וניחא לפי זה דאין הקפידא אלא בקידוש ולא בתפילה דכיון שאין זה אלא מנהג ראוי שלא יראה כמי שמחסר מן הספירה אין הדבר תלוי אלא בקידוש שכל ענינו וגדרו לקדש את חג העצרת ולא בתפילה שנוהגת בכל לילה ולילה כנ"ל.

ונראה עוד לדרכנו ליישב את דברי השל"ה התמוהים לכאורה, שכתב שאין להקשות מתפילה דהלא רב צלי של שבת בערב שבת, ומשו"כ אין קפידא במה

בענין תמימות בערב שבעות

שמקדימין להתפלל ערבית בליל א' דשבעות. ותמהתי לעיל דהלא בגמ' מבואר דה"ה דיכול להקדים ולקדש על היין מבעוד יום.

והנראה בכונת השל"ה דאף דאמת נכון הדבר שמותר להקדים גם לקדש היום, מ"מ לגבי תפילה כך נוהגין תדיר וכמו שמצינו בגמ' מעשה רב והוא שאמרו "רב צלי של שבת בערב שבת", (וכמבואר גם בכל הראשונים בריש מס' ברכות שכך נהגו מעולם להקדים ולהתפלל ערבית מבעוד יום), וכיון שזה מנהג תדיר אינו נראה בזה כמי שבא לחסר את תמימות הספירה או כמי שמקדים לקדש עצרת לפני תום שבע שבתות תמימות, משא"כ אם יקדים לקדש על היין שלא כמנהגו המקובל דבזה נראה כמקדים.

וניחא לפי"ז ליישב מה שהקשה בקרבן נתנאל על דברי המג"א והשל"ה. דהנה כתב הרא"ש (פסחים פ"י סי' ב') במה שאמרו במשנה (שם צ"ט ע"ב): "ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך".

וכתב הרא"ש:

"תימה אמאי תנא עד שתחשך טפי מבערבי שבתות ובערבי ימים טובים דלא קתני אלא לא יאכל מן המנחה ולמעלה ותו לא. וי"ל דאתא לאשמעינן אף על גב דבשבתות ובשאר ימים טובים יכול להוסיף מן החול על הקדש ולאכול קודם שתחשך כדאמרינן פרק תפלת השחר (דף כ"ז ע"ב) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש על הכוס בערב הפסח לא מצי אכיל עד שתחשך".

וכתב בקרבן נתנאל (ס"ק ב') דמכאן יש לדחות דברי המגן אברהם שהרי להדיא כתב הרא"ש דבשאר ימים טובים יש תוספת יו"ט ויכול אדם לאכול לפני שתחשך ואין בזה קפידא אלא ביום א' דפסח, עי"ש.

ולכאורה דבריו נכונים ותימה על כל הני גדולי עולם שנעלם מהם דברי הרא"ש.

אך לדרכינו אין בזה קושיא כלל דודאי פשיטא לן דמעיקר הדין אין בזה כל איסור, אלא מנהג ראוי מבית מדרשם של האחרונים ואין לסתור דבריהם מדברי הרא"ש.

ודו"ק בכ"ז כי הדברים נכונים וברורים.

ב

עוד בענין הנ"ל

הנה נשאלתי מק"ק בסט. פטרסבורג בשנה זו [תשע"ה] שחג השבועות חל במוצש"ק, וצאת הכוכבים הוא לאחר חצות הלילה (קרוב לשעה אחת בבוקר), ואם יאחרו להתפלל ערבית עד צאה"כ או אף אם ימתינו לקדש על היין עד צאה"כ קשה יהיה מנשוא ובפרט למשפחות שיש בהן ילדים קטנים, האם יש מקום להתפלל ולקדש מפלג המנחה ולמעלה או לכה"פ בין השמשות.

וזכרונני מה שסיפר מו"ר כ"ק בעל דברי יציב זצ"ל ששאלה זו עלתה לפניו בשנת תש"ד שגם אז היה שבת ערב שבועות והנאצים ימ"ש גזרו את גזירת הגירוש לאושביץ וקבעו את זמן הגירוש לליל שבועות ובני הקהילה שאלו האם אפשר להקדים להתפלל ערבית לפני שיובלו לרכבות, ומו"ר זצ"ל רמז לדברים בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"א סימן קי"ז וח"ב סימן רי"ט), ועי"ש מה שהאריך בזה.

ונראה דכיון דהוי שעת דחק גדול מאוד ודאי יש מקום להקל בזה. ואף שגדולי הפוסקים הט"ז והמג"א בריש סי' תצ"ד הביאו את המבואר בשלה"ק ובשו"ת משאת בנימין (בחידושי דינים שבסוף השו"ת) מה שחידש מהר"י פולק דאין לקדש בליל שבועות לפני רדת הלילה משום דבעינן שבע שבתות תמימות, והט"ז נקט דאף אין ראוי להתפלל ערבית עד רדת הלילה, נראה דבשעה"ד יש להקל ואבאר בקצרה טעמי ונימוקי.

הנה נחלקו המג"א והט"ז אם יש קפידא רק בקידוש כשיטת המג"א, או אף בתפילה כשיטת הט"ז. אך במקור הדברים בשלה"ה (ריש מס' שבועות נר מצוה אות א') מבואר להדיא שאין הקפידא אלא לענין קידוש ולא לגבי תפילה, וכ"כ בשו"ת נחלת שבעה (סימן מ"ה אות מ"ט).

וכ"מ בפר"ח (סי' תצ"ד ס"א), בא"ר (שם סק"ג), בשיירי כנסת הגדולה (שם הגה"ט סק"א) ובערוך השלחן (שם ס"ג), והן הם גדולי האחרונים ועמודי ההלכה בשו"ע או"ח.

ולעומתם משבחים ואומרים שו"ע הרב (ס"ב) וקיצור שו"ע (סי' ק"כ סעיף י"א) דיש לאחר גם את התפילה וכשיטת הט"ז, וכ"ה במשנ"ב (סק"א).

בענין תמימות בערב שבעות

וכבר כתב הפמ"ג (שם מש"ז סק"א) דלכאורה הדין עם הט"ז שגם לענין תפילה יש להמתין, דהלא מצינו לגבי הפס"ט ואבילות דלאחר שהתפללו כבר הוי כלילה וא"כ גם בני"ד חסר בתמימות ואף שבמשאת בנימין לא כתב אלא שיש להמתין מלקדש ה"ה בתפילה.

אך כפי הנראה לא ראה הפמ"ג את דברי השל"ה שהן הם מקור הלכה זו ולהדיא כתב שאין קפידא אלא לענין קידוש ולא בתפילה כמבואר.

אמנם יש מן האחרונים שחלקו על כל עיקר הלכה מחודשת זו מכל וכל ונקטו שאין בין חג השבועות לשאר יו"ט וכולם יש לנהוג בתוספת יו"ט.

ובמנהגי ורמייזא כתוב "ואוכלין תיכף בבואו מבית הכנסת ואין ממתנין עד הלילה".

ובספר המנהגים יוסף אומץ (סימן תת"נ) לאחר שהביא את מה שכתב "הגאון מוהר"ר ישעיה סגל ז"ל שהיה אב"ד דקהילתנו הקדושה, בליקוטיו וספר אביו החסיד הנקרא עמק ברכה... שלא לעשות קידוש ולאכול בליל ראשון של חג השבועות עד צאת הכוכבים... אכן באמת לא ראיתי רבנן קשישי בעלי מעשה אשר בארצנו ארץ אשכנז דעבדי הכי". והסיק בסו"ד דנכון לעשות קידוש בין השמשות, עי"ש.

והגר"י עמדין בסידור שלו כתב על דברי השל"ה "והוא דקדוק קלוש מחודש מהאחרונים, ומי שמקדים להתפלל בשיעור שמוסיפין מחול על הקודש הרי זה זריז ונשכר... ועיקר הקפידא למאן דחש לה היא שלא לאכול קודם הלילה".

אמנם בכל עיקר הלכה זו כבר ביארתי במק"א (לעיל אות א') דאין זה אלא מנהג חסידות והנהגה ראויה ולא הלכתא פסיקתא והארכת בזה.

ומשום כל זה נראה דכיון דבשעת הדחק עסקינן ובשמחת יו"ט, פשוט לענ"ד דאין לבטל שמחת יו"ט בשביל מנהג בעלמא, ובפרט שיש מגדולי האחרונים ואבות מנהגי אשכנז שחולקים על כל עיקר מנהג זה כמבואר. ובשעה"ד סומכין על דעת יחיד כמבואר ביו"ד (סימן רמ"ב בכללי הוראה).

ומשו"כ נראה דלענין תפילה ודאי יש להקל, ואם יש צורך יש להקל אף לענין קידוש לקדש בין השמשות.

בענין תמימות בערב שבועות

אמנם אף שנראה ברור דיש להקל בזה מצד דברי השל"ה וסייעתיה לכאורה יש להימנע מכך מטעם אחר, ואף שנמלטנו מן הקל עדיין סבוכים אנו בחמור מיניה. דהלא כתב המגן אברהם (סי' רצ"ג סק"ד) דאף שמעיקר דינא דגמ' מותר להבדיל במוצ"ש מבעוד יום אין לעשות כן דהוי מילתא דתמוה לרבים, וכ"כ המשנ"ב (שם סק"ט).

אך באמת נראה דגם מטעם זה יש להקל בשעה"ד גדול ולא להחמיר. דהלא ברור כשמש דאין כונת המג"א לחלוק על המבואר להדיא בגמ' (ברכות כ"ז ע"ב) שמותר לעשות כן, וכבר כתבו התוס' (שם ד"ה צ"ל) דרק במקום צורך גדול מותר ולא ללא צורך, וכך נפסק בשו"ע (שם סעיף ג'). וע"כ כונת המג"א דלכתחילה יש להחמיר בזה ללא צורך גדול, וכך מבואר בלשון שו"ע הרב (רצ"ג סעיף ג') "יש אומרים שאף שחכמים התירו לאדם לעשות כן טוב לאדם ליזהר שלא יעשה כן מפני שהוא דבר התמוה לרבים".

ונראה עוד דאין בזה קפידא אלא במוצ"ש דעלמא שעושה שבת לחול ולא במוצ"ש שהוא יו"ט.

ובאמת מקור הלכה זו בדברי מהרש"ל וב"ח, וז"ל הב"ח שם:

"כתב מהרש"ל (בהגהותיו לטור) הכי נהוג שלא להתפלל של מוצאי שבת בשבת דדבר תמוה הוא לרבים לעשות שבת חול ואיכא נמי למיחש שמא יבא להקל אף במלאכה".

הרי שהחמיר מתרי טעמי, וביו"ט שחל במוצ"ש תרוייהו ליתנהו דאינו עושה שבת לחול וגם אין לחשוש לעשיית מלאכה. ואין נראה לחוש שיעשה מלאכת אוכל נפש, דכיון דהוי שעה"ד גדול אין להוסיף חומרא על חומרתו.

ומשום כ"ז נראה דיש להקל בני"ד.

אמנם יש להזהיר ולהיזהר שחלילה לא יכשלו מחמת שכחה בהדלקת נר של יו"ט לפני צאת הכוכבים. וכיון שעיקר מצות נר של יו"ט אינו אלא במקום סעודה יש למשוך את הסעודה עד לאחר צאה"כ ולהדליק את הנר בעודו יושב וסועד סעודת יו"ט. גם צריך להיזהר שלא יחממו את המאכלים, ויזהרו להכין הכל לפני שבת, וגם לא יברכו על הנר עד לאחר צאה"כ.

עצרת תהיה לכם

עצרת תהיה לכם

"דתניא רבי אליעזר אומר אין לו לאדם בי"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. וא"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלקיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם. א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא" (פסחים ס"ח ע"ב).

ולכאורה יפלא דהלא דוקא ביום שבו ניתנה תורה מסתבר היה שיש להקדיש את כל כולו לבית המדרש. ואכן נהגו עוד מימי קדם לעסוק בתורה כל הלילה וכמבואר בזוה"ק (פרשת בראשית) וכ"ה במגן אברהם (סימן תצ"ד סק"א). אך מאידך, בדברי הרמ"א שם סעיף א' כתב שנהגו לאכול מאכלי חלב ודבש בחג השבועות, ודבר זה אומר דרשני.

והנה כתב רש"י שם דבעצרת צריך לכם "להראות שנוח ומקובל עליו יום זה שבו ניתנה תורה". ורצוננו בזה להשריש בלבנו ובלב זרענו שהעוסק בתורה איננו בן עולם הבא בלבד, אלא אף בן העולם הזה, ואין שמחה כשמחת התורה.

וכך אמרו חז"ל (אבות פ"ו ד):

"כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא".

ורגיל אני לומר בדרך צחות "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא", אבל מי שלומד לא הלכות בלבד, אלא אף משתעשע בקצות החשן ובגרעק"א, מתענג על דבריהם של הגר"ח מבריסק ובגרש"ש מגרודנא, מובטח לו שהוא גם בן העולם הזה ולא רק

עצרת תהיה לכם

בן העולם הבא.

בא וראה שמחת התורה מה היא.

”אמר רבי כשהלכתי למצות מדותי אצל ר’ אליעזר בן שמוע ואמרי לה למצות מדותיו של ר’ אליעזר בן שמוע מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו והיה חביב לו ביותר עד לאחת אמר לו רבי השוחט את הזבח להניח מדמו למחר מהו אמר לו כשר ערבית אמר לו כשר שחרית אמר לו כשר צהרים אמר לו כשר מנחה אמר לו כשר אלא שר’ אליעזר פוסל, צהבו פניו של יוסף הבבלי אמר לו יוסף כמדומה אני שלא כיווננו שמועתינו עד עתה, אמר לו רבי הן אלא שר’ יהודה פסול שנה לי וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי עכשיו ששנית לי החזרת לי אבידתי, זלגו עניו דמעות של רבי אליעזר בן שמוע, אמר אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר קרא עליו את המקרא הזה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי” (מנחות י”ח ע”א).

צהבו פניו של יוסף הבבלי ... וזלגו עניו של ר’ אלעזר בן שמוע דמעות ... אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבים עליהם ביותר, מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.

ובמס’ שקלים (ח’ ע”ב):

”חדא מטרוניתא אפוי נהירין אמרה סבא סבא חדא מהני תלת מילין אית בכך או דשתוי חמרא את או דמלוי בריבית את או דמגדל חזירי את א”ל תיפח רוחא דההיא איתתא דחדא מאלין תלת מילא לית בי אלא אולפני שכיח לי דהכין כתיב [קהלת ח’ ע”א] חכמת אדם תאיר פניו ר’ אבהו אתי לטבריא חמוניה תלמידוי דר’ יוחנן אפוי נהורין אמרון תלמידים לרבי יוחנן אשכח רבי אבהו סימא אתא לגביה א”ל

עצרת תהיה לכם

מאי אורייתא חדתא שמעת א"ל תוספתא עתיקא קרא עליה
חכמת אדם תאיר פניו א"ר חנין לוגא דאורייתא תמונתא
עתיקא דמורייסא דציפורי".

שמחת התורה לא רק משמחת לב וכמ"ש "פקודי ה' ישרים משמחי
לב", אלא גם מצהיבה פנים.

ולא יפלא אפוא שדוקא ביום נשגב זה שבו ניתנה תורה לישראל
שמחים אנו שמחה מוחשית וגופנית. בא וראה מש"כ הרמב"ן (שמות כ"ד
י"א):

"ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלקים
ויאכלו וישתו. וטעם וישתו – שעשו שמחה ויום טוב, כי כן
חובה לשמוח בקבלת התורה, כאשר צוה בכתבם כל דברי
התורה על האבנים וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה'
אלהיך (דברים כ"ז ז'). וכתוב בשלמה (דהי"ב א' י"ב) החכמה
והמדע נתון לך וגו', מיד ויבא ירושלם ויעש משתה לכל עבדיו
(מ"א ג' ט"ו). ואמר רבי אלעזר מכאן שעושין משתה לגמרה
של תורה (שהש"ר א' ט'). ונאמר בדוד אביו בהתנדבם לבנין
בית המקדש ויזבחו לה' זבחים ויעלו עולות לה' וגו' ויאכלו
וישתו לפני ה' ביום ההוא בשמחה גדולה (דהי"א כ"ט כ"א –
כ"ב), ואף כאן ביום חתונת התורה כן עשו".

וראה נא דבריו הנפלאים והנשגבים של אור החיים הק' בפרשת כי
תבא (דברים כ"ו י"א):

"שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב
התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם
מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות
שבעולם".

ולא רק בשמחת התורה כך אלא אף בשמחת המצוה.

עצרת תהיה לכם

וכך מצינו (ברכות ל' ע"ב):

"אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדח טובא
אמר וגילו ברעדה כתיב אמר ליה אנא תפילין מנחנא רבי
ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא חזייה דהוה קא בדח טובא
אמר ליה (משלי י"ד) בכל עצב יהיה מותר כתיב אמר ליה
אנא תפילין מנחנא".

ופרש"י "תפילין מנחנא – והם עדות שממשלת קוני
ומשרתו עלי".

אך רבינו יונה פירש בדרך אחר:

"ופי' תפילין מנחתנא ר"ל שמחת מצוה אני שמח כי חולה
הייתי במעיי ולא יכולתי להניח התפילין זה כמה ימים מפני
חשש הנקיות ועכשיו כשנתרפאתי אני שמח בקיום המצוה הזו
מתוך חפצי בה".

וראה עוד מה שאמרו (ברכות ט' ע"ב):

"אמר ליה רבי אלעא לעולא: כי עיילת להתם שאיל
בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה, דאדם גדול
הוא ושמח במצות: זימנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסיק
חוכא מפומיה כוליה יומא".

הרי לן דשמחת המצוה לא היתה חבויה בלבם בלבד, אלא שמחה זו
אפפה את כל הוייתם והיתה ניכרת על פניהם עד שאמרו על גדולי
החכמים, רבה ורב זירא דהוי קא בדחי טובא, ורב ברונא שחייך כל היום,
ומזה נלמד מה גדולה היא שמחת המצוה.

ויהי רצון שיהיה חלקנו עמהם, בזה ובבא.

[מנחת אשר שיחות על המועדים ח"ג מאמר ס"ד]

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

